

Vanemapuhkus isale. Kommentaar Praxise uuringule „Eesti vanemapuhkuste süsteemi analüüs“

Marion Pajumets, Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudi teadur

Vanemapuhkuste kasutamine on privileeg. Seda õigust ei ole kõigil ja kui see juriidiliselt eksisteeribki, siis päris elus ei ole sellest sageli kasu. Rootsi oli esimene riik, kes lubas peredel otsustada, kas lapsehoolduspuhkusele jääb ema või isa. See juhtus alles 1974. aastal. Varem oli lapsehoolduspuhkus reserveeritud vaid rootslannadele. Eestis tekkis vanematel võimalus oma järeltulija hooldamise omavahelise jagamise üle ise otsustada aastal 2004 koos vanemahüvitise seadustamisega. Seega võiks öelda, et tänaseks on Eestimaa isad nautinud emadega võrdseid õigusi väikelastele pühenduda juba kümme aastat. Aga kui palju on neid isasid, kes on sellest naudingust tegelikult osa saanud? Meeste osakaal vanemahüvitise saajate hulgas seisab juba viimased viis aastat kuue protsendi ümber.

Lõhe õiguste ja nende rakendumise vahel

Kui juriidiliselt on meestel ja naistel võrdsed õigused ja võimalused, siis miks need ei rakendu päriselus? Miks ei ole isade osakaal äärmiselt helde vanemahüvitise saajate hulgas näiteks 40 protsenti? Selgitusi saab olla kahte laadi. Esiteks võib tõesti leiduda isasid, kes näevad lapsega koju jäämist pigem kannatuse kui kingitusena. (Samas pole uuringut, mis tõestaks, et kõigile emadele pakub täiskoormusega lapse rütmis elamine katkematut õnnetunnet.) Siiski arvan, et lapsele pühenduda soovivate isade osakaal võiks olla tänasest hoopis kõrgem, kui juriidiliselt võrdsed õigusi toetaks ühiskondlik hoolitseva isaduse norm. Et lapsevanemad võiksid rahumeeli otsustada, et üht osa lapsehoolduspuhkusest kasutab isa, peaksid nad olema harjunud nägema enda töökohtades, tutvusringkondades ja elurajoonides lapsega koju jäänud isasid, kelle naised on tööl. Senikaua kui tööpäeval lapsekäru lükkav mees on haruldus, tuleb iga lapsega koju jäävat isa käsitleda pioneerina, kes raiub ühiskondlike eelarvamuste ja harjumuste džunglisse jõuga läbikäiku. Aga kõik pole sündinud teerajajateks. Nii pole mingi ime, et paljud Eesti isad ei julge isegi alustada lapsehoolduspuhkusest unistamist ning teised pole sellest võrdsest õigusest kuulnudki.

Riik - normide seadja

Üksikisik peab olema kangeline, et muuta maalilma – aga õnneks on selleks olemas riik. On väga rõõmustav, et Sotsiaalministeerium on tellinud poliitikauuringute keskuselt Praxis analüüsi, mis kaalub, millised poliitikameetmed toetavad kõige tõhusamalt hoolitseva isa normi teket. See näitab, et riik tahab Eesti isasid aidata läbirääkimistel ülemuste ja töökaaslastega, lapse ema ja sugulastega ning tegelikult kogu inertse ühiskonnaga, mis peab õigeks seda, mis on olnud, sest nii on alati olnud. Riigil on poliitikakujundamise näol olemas erakordselt tõhusad vahendid selleks, et murda harjumusi, muuta norme ja mitmekesistada seeläbi oma kodakondsete valikuvõimalusi. Toon ühe näite. 1992. aastal oli Norras väikelaste isade seas vaid neli protsenti neid, kes kasutasid universaalset lapsehoolduspuhkust, mis oli sarnane praegusele Eesti vanemahüvitise süsteemile. Neli aastat hiljem oli see protsent

tõusnud üle seitsmekümne. Reserveerides osa tasustatud lapsehoolduspuhkusest isadele, muutis Norra riik isade lapsega koju jäämise ühiskondlikuks normiks. Isade individuaalset ja emadele ülekantamatut õigust jääda lapsega mingiks perioodiks koju soovitab ka Praxis analüüs. Parim hetk selleks reformiks oleks olnud vanemahüvitise perioodi pikendamise ajal 2008. aastal, kuid muutusteks ei ole kunagi liiga hilja.

Rohkem paindlikkust vanemapuhkuste ajastusse

Teine tõhus ettepanek, mis toetab hoolitsevat isadust puudutab vanemapuhkuste muutmist paindlikumaks. Isadel on kergem jääda lapsega koju, kui see ei välista sidet tööeluga. Kui riigi poliitika sunnib meest valima töö ja kodu vahel, siis otsustab reeglina asja harjumuste inerts ja konservatiivsed soorollid. Seda, et naiste puhul toob see valik kaasa väiksema sündimuse, näitab paljude arenenud Euroopa riikide kogemus. Eestis on vanemahüvitisega kaetud lapsehoolduspuhkuse pikkus üsna helde, oluliselt paindlikumaks tuleks aga muuta selle ajastamist. Näiteks võiks võimaldada pikendada kõrgelt tasustatud puhkusepäevade väljavõtmise lapse kolme-aastaseks saamiseni. See oleks ka loogiline, sest just siis lõpeb Eesti lapsevanematel lapsehoolduspuhkusele jäämise õigus ja just sel hetkel tekib kohalikul omavalitsusel kohustus pakkuda lapsele lasteaiakohta. Praegu kehtiv süsteem välistab võimaluse, et väikelaps saab hoitud näiteks pensionärist vanaema poolt ja isa jääb koju hoopis kahe- kuni kolme-aastase lapsega (saades sel ajal oma tavapärast sissetulekut).

Ka võimalus olla paralleelselt osakoormusega lapsehoolduspuhkusel ja osakoormusega tööl soosib hoolitsevat isadust. Sellisel juhul koosneks sissetulek samal ajal nii palgast kui ka vanemahüvitisest. Neid tööandjaid on küll, kes töötaja hoidmiseks võimaldavad tal panustada vähem tunde või teha kaugtööd. Me teame, et meestele on kultuuriliselt ülioluline professionaalne identiteet ning seetõttu on vanemapuhkuste tööga kombineeritavusel kriitiline tähtsus isa-lapse lähedussuhte toetamisel. Me räägime täna paindlikust pensionieast, miks ei peaks siis ka vanemapuhkused paindlikud olema.

Ilus algus

Laste ja perede arengukava kirjeldab Eestit riigina, kus meestel ja naistel on võrdsed võimalused töö-, pere- ja eraelu ühitamiseks. Paraku on väljaspool tööelu Eesti mehe olukord kehv ja näha on, et see iseenesest ei parane. Mees vajab riigi toetust isaduse ja laiemalt mehelikkuse kaasajastamisel. Vanemapuhkuste ja toetuste reformimine oleks sellele protsessile ilus algus.

- [Poliitikauuringute keskuse Praxis „uuringu Eesti vanemapuhkuste süsteemi analüüs“ aruanne](#)
- [Lastel on õigus mõlema vanema ajale ja hoolitsusele](#)